

लोक सेवा आयोग
नेपाल लेखापरीक्षण सेवा, राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणी,
उपसचिव वा सो सरह (अप्राविधिक) पदको आन्तरिक प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षा

मिति: २०८३/०१/२७

समय: ३ घण्टा

पूर्णाङ्क: १००

पत्र: द्वितीय
विषय: सेवा सम्बन्धी

तलका प्रत्येक प्रश्नको उत्तर बेग्लाबेग्लै उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।

१. सार्वजनिक जवाफदेहिताको प्रवर्द्धन गर्न एवम् आर्थिक सुशासन कायम गर्न लेखापरीक्षणको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने गर्दछ । यसका लागि लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, प्रतिवेदन र कामको गुणस्तरसम्मको अहम् योगदान रहन्छ । तर यसको कार्यान्वयन पाटोमा जाने हो भने महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदनमा प्रत्येक वर्ष प्रायः एउटै विषयवस्तु दोहोरीइरहेको अवस्था छ । अर्कोतर्फ प्रतिवेदनको आकार पनि प्रत्येक वर्ष बढीरहेको देखिन्छ । यसका अतिरिक्त प्रदेश र स्थानीय तहबाट बेग्लै प्रतिवेदनसमेत दिने गरिन्छ । विगतमा विदेशी दातृ संस्थासमेतको सहयोगमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप प्रतिवेदन तयार गरी बढी पठनीय एवम् कार्यान्वयनयोग्य कसरी बनाउन सकिन्छ? भनि सार्वजनिक लेखा समितिको सहमतीमा सुधारसम्बन्धी कार्यको थालनी भएतापनि त्यो त्यति प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनमा आएको देखिँदैन ।

यस स्थितिमा महालेखापरीक्षकको प्रतिवेदनको आकार सानो बनाई पठनीयरूपमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको बनाउनको लागि आइपरेका समस्या पहिचान गरी सरोकारवाला निकाय र सार्वजनिक लेखा समितिमासमेत छलफल गर्नका लागि योग्य बनाई अझ प्रभावकारी तुल्याउन के-कस्ता प्रयासहरू गर्नुपर्ने हुन्छ? आफ्नो विश्लेषणात्मक र रचनात्मक समीक्षा प्रस्तुत गर्नुहोस् । ८+७=१५

२. लेखापरीक्षणको नविन अवधारणा अन्तर्गत जोखिममा आधारित लेखापरीक्षणलाई लिइन्छ । सरकारी लेखापरीक्षणमा समेत यस अवधारणालाई अवलम्बन गरी कार्यालय/निकायहरूको आर्थिक क्रियाकलापमा देखिने र सतहमा आउने विषयवस्तुको अभिलेखीकरण गर्न जोखिम रजिष्टर राख्ने, पहिचान भएका जोखिमको आधारमा कार्यालयहरूको वर्गीकरण गर्ने गरिएको छ । जोखिमको आधारमा निकायहरूको वर्गीकरण गरी विस्तृत कार्यविधि अवलम्बन गरी सम्पन्न गरिने र सामान्य कार्यविधि अवलम्बन गरी सम्पादन गरिने निकायहरू छुट्याएर लेखापरीक्षण कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमा गर्ने गरिन्छ । सोही योजनाको आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने प्रणाली महालेखापरीक्षकको कार्यालयले अगाडि बढाएको देखिन्छ । यसरी वर्गीकरण गरिएका निकायहरूमा केन्द्रीय निकाय तथा वैदेशिक सहायता संलग्न भएका आयोजना तथा वित्तीय विवरण प्रमाणित गर्नुपर्ने कार्यालय/निकायहरूलाई रणनीतिक इकाई (Strategic Unit) को रूपमा राखि विस्तृत कार्यविधि अवलम्बन गरी लेखापरीक्षण हुने गरेको छ । यसै अनुरूप नेपाल लेखापरीक्षण व्यवस्थापन प्रणाली (NAMS) को विकास तथा जोखिममा आधारित लेखापरीक्षण निर्देशिकासमेत तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

यस परिप्रेक्ष्यमा देहायका प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् ।

६+८+६=२०

क) महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जोखिमको आधारमा कार्यालय/निकायहरू वर्गीकरण गर्ने र लेखापरीक्षण विधि तय गर्ने आधार तथा व्यवस्थाहरूको बारेमा लेख्नुहोस् ।

ख) वैदेशिक ऋणमा सञ्चालित आयोजनाको लेखापरीक्षणमा हुनसक्ने मुख्य जोखिमहरू र उक्त जोखिम न्यूनीकरणका लागि लेखापरीक्षकले परीक्षण गर्नुपर्ने विषय र क्षेत्रहरू उल्लेख गर्नुहोस् ।

ग) जोखिममा आधारित लेखापरीक्षणलाई थप प्रभावकारी बनाउन गर्नुपर्ने सुधारका लागि व्यवहारिक सुझाव प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

३. नेपालमा लेखा व्यवसाय एवम् लेखाको महत्त्वप्रति लेखा व्यवसायीको उत्तरदायित्वबोध गराई लेखा व्यवसायको विकास, संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने मूल उद्देश्य लिई नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट्स संस्थाको स्थापना भएको देखिन्छ । लेखा व्यवसायमा संलग्न चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट तथा दर्तावाला लेखापरीक्षकहरूको क्षमता विकास, नियमन र गुणस्तर नियन्त्रण आदिका माध्यमबाट यस संस्थाले वित्तीय व्यवस्थापनमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ । यसै अनुसार यस संस्थाले आफ्ना सदस्य-लेखा व्यवसायीहरूको क्षमता विकास गर्ने, विभिन्न गाइडलाईन तथा मार्गदर्शन तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने, लेखापरीक्षकहरूको

छ । यस संस्थाका सदस्यहरूले निजी तथा सार्वजनिक क्षेत्रका आर्थिक कारोबारहरूको लेखापरिक्षण गरी महत्वपूर्ण योगदान गरेको देखिन्छ । हालका दिनहरूमा संस्थाका सदस्यहरूले लेखापरीक्षण गरेका निकायहरूको व्यवस्थापनमा रहेका पदाधिकारीहरूले गरेको आर्थिक अनियमितता तथा हिनामिनाका सम्बन्धमा लेखापरीक्षक चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट तथा दर्तावाला लेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षणमान तथा आचारसंहिताको पालना नगर्दा, समयमै प्रतिवेदनमा खुलासा गर्नुपर्ने विषयहरू खुलासा नगर्दा ती संस्थाहरू धराशायी भएको, राजश्व चुहावट भएको, सम्पत्ती शुद्धीकरण गर्न सघाउ पुगेको भन्ने धारणासमेत व्यक्त भएका छन् । यसबाट आफ्ना सदस्यहरूको कामको गुणस्तर, अनुशासनको पालना जस्ता विषयमा नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट संस्थाको नियमनकारी भूमिकालाई सशक्त बनाउन जरुरी रहेकोसमेत देखिन्छ ।

उपरोक्त पृष्ठभूमिमा नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट संस्थाले वित्तीय व्यवस्थापनमा खेलेको नियमनकारी भूमिकाको विश्लेषण गर्दै यस संस्थाको प्रभावकारिता अभिवृद्धि सम्बन्धमा रहेका समस्याहरू पहिचान गर्नुहोस् र ती समस्याहरू समाधान गर्ने व्यवहारिक सुझावहरू समेत प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५+८+७=२०

४. प्रतिनिधि सभा नियमावली, २०७९ अनुसार सङ्घीय कार्यालयहरूको महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदन सङ्घीय संसदको प्रतिनिधिसभाको सार्वजनिक लेखा समितिमा छलफल गर्ने व्यवस्था अनुरूप छलफल गरी सुधारका लागि सम्बन्धित निकायहरूलाई निर्देशन दिने र निर्देशन प्राप्त गर्ने निकायहरूले निर्देशन कार्यान्वयन गरी पुनः त्यस्ता गल्ती नदोहोर्याउने मन्यता रहेको र यही प्रक्रियाबाट वित्तीय सुशासनमा योगदान पुग्ने साथै महालेखापरीक्षकको कार्यमा प्रभावकारितासमेत आउने अपेक्षा गरिएको हुन्छ । तर सार्वजनिक लेखा समितिका सभापति र सदस्यहरूमा विशेषज्ञताको कमी रहेको, बाह्य क्षेत्रका विशेषज्ञहरूबाट प्रयास सल्लाह लिने नगरेको, प्रतिवेदन छलफलमा ढिलाई गर्ने गरेको, छलफलका अतिरिक्त विगतमा बेरुजू सम्परीक्षणमा संलग्न हुने प्रयास गरेको जस्ता जनगुनासाहरू रहेका छन् ।

यसै पृष्ठभूमिमा महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदनहरू उपर गरिने छलफल, निर्णय प्रक्रिया, निर्देशन तथा सोको अनुगमन एवम् मूल्याङ्कन सम्बन्धमा रहेका कमीकमजोरी र समस्याहरूको पहिचान गरी बुँदागत रूपमा समस्या समाधानका उपायहरू प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५+७+८=२०

५. नेपाल सरकारले २०१८ सालदेखि नगदमा आधारित नयाँ स्वेस्ता प्रणाली लागू गरेको छ । यस प्रणालीलाई कार्यान्वयन गर्न विभिन्न फारामहरू विकास गरेर महालेखापरीक्षकबाट स्वीकृत गराई प्रयोगमा ल्याइएको छ । ती फारामहरूमा समय-समयमा परिमार्जन भएतापनि विगत पाँच दशकसम्म नेपालको सरकारी लेखाप्रणालीको संरचनागत सुधारमा उल्लेखनीय परिवर्तन हुन सकेन । वर्तमान प्रणाली अनुसार सरकारको लेखा केन्द्रीयस्तर र कार्यसञ्चालनस्तरमा अलग-अलग राखिने व्यवस्था छ । महालेखा नियन्त्रक कार्यालय तथा सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले केन्द्रीय लेखा राख्ने गर्दछन् भने खर्च गर्ने तथा राजश्व संकलन गर्ने कार्यालयहरूले कार्यसञ्चालनस्तरको लेखा तयार गर्दछन् । प्रत्येक कार्यसञ्चालनस्तरका कार्यालयले राजश्व प्राप्ति र खर्च विवरण समेटिएको आर्थिक विवरण तयार गरेतापनि सो विवरणले समग्र नगद प्रवाह र वास्तविक नगद मौज्दातको अवस्था स्पष्टरूपमा देखाउन सक्दैन । जिन्सी सामग्री र सार्वजनिक सम्पत्तिको छुट्टै अभिलेख राखिएको भएतापनि ती विवरणहरू वित्तीय विवरणमा समावेश गर्ने प्रचलन रहेको देखिँदैन ।

अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा अन्तर्राष्ट्रिय सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान बोर्डले सन् १९९७ देखि नगद तथा प्रोदभावी (Accrual) आधारमा अन्तर्राष्ट्रिय सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान (ईप्सास) विकास र परिमार्जन गर्दै आएको देखिन्छ । नेपालले ईप्सास २००३ (सन् २००७ मा अद्यावधिक) का आधारमा नगद आधारको नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान (नेप्सास) विकास गरी भदौ ३०, २०६६ देखि लागू गर्ने निर्णय गरेको थियो । तर कानूनी, सञ्चालनगत र प्राविधिक चुनौतीका कारण यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन सकेन । यसै क्रममा विभिन्न मुलुकका अनुभव र अनुसन्धानका आधारमा अन्तर्राष्ट्रिय सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान बोर्डले सन् २०१७ मा नगद आधारको ईप्सास परिमार्जन गर्‍यो । महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले सोही परिमार्जित ईप्साससँग मेल खाने गरी नगद आधारको नेप्सास अद्यावधिक गरे अनुरूप नेपाल सरकारको मंसिर २०, २०७९ को निर्णयले कार्यान्वयन अगाडि बढेको छ । यस अद्यावधिक लेखामानले अघिल्ला अवरोध र व्यवहारिक कठिनाईहरू सम्बोधन गरेकाले यसको कार्यान्वयन अपेक्षाकृत सहज हुने विश्वास गरिएको छ । हालसालै उक्त लेखामान लागू गर्नको लागि आवश्यक म.ले.प. फारामहरू स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । नेप्सास तीनै तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । यो लेखामान लागू भएपछि निश्चित अवधिमा सरकारको नगद प्राप्ति, भुक्तानी एवम् मौज्दातको स्पष्ट जानकारी प्राप्त हुने र वित्तीय जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्नुका साथै नीति तथा निर्णय निर्माणमा

भई वित्तीय विवरणहरू तयार गर्ने प्रक्रियाको शुरुवात भईसकेको छ । तथापि हालसम्म उक्त लेखामान अनुरूप तयार गरिएका वित्तीय विवरणहरूले तीनै तहका सरकारको आर्थिक करोबारको सही एवम् यथार्थ अवस्था चित्रण नगरेको भनि महालेखापरीक्षकबाट शर्तसहित राय व्यक्त गरेको अवस्था छ । विश्वका कतिपय मुलुकहरू नगद आधारको सार्वजनिक क्षेत्र लेखामानको सट्टा प्रोदभावी आधारको सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान प्रयोग गरिसकेको अवस्थामा नेपालमा भने नगद आधारको सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान पनि पूर्णरूपमा कार्यान्वयन हुन सकेको छैन । यसबाट सरकारले तयार गर्ने वित्तीय विवरणको गुणस्तर एवम् विश्वसनियतामा असर परेको छ ।

उपर्युक्त पृष्ठभूमिमा आधारित भई देहायका प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् ।

५+५+७+८=२५

- क) नेपालमा विगतदेखि नै कार्यान्वयनमा आएको आफ्नै नयाँ सरकारी लेखाप्रणाली हुँदाहुँदै नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामानको आवश्यकता किन पर्‍यो? चर्चा गर्नुहोस् ।
- ख) नेप्सास कार्यान्वयनमा हालसम्म भएका प्रयास र उपलब्धिहरूको विवेचना गर्नुहोस् ।
- ग) नेप्सास कार्यान्वयनको क्रममा सामना गर्नु परेका चुनौतीहरू पहिचान गर्नुहोस् ।
- घ) नेप्सास कार्यान्वयनका चुनौतीहरूलाई सामना गर्दै यसलाई प्रभावकारीरूपमा पूर्ण कार्यान्वयन गर्न के गर्नुपर्ला? सुझाव दिंदै सुझाव कार्यान्वयनको कार्ययोजनासमेत तयार गर्नुहोस् ।

<<समाप्त>>